

A barokk zene stílusjegyei

Cantare con affetto

Olyan módon énekelni, hogy az kifejezze a megszemélyesített szereplő érzelmeit. Természetesen ez nemcsak az előadóval, a szerzővel szemben is támaszt igényeket, elvárásokat.

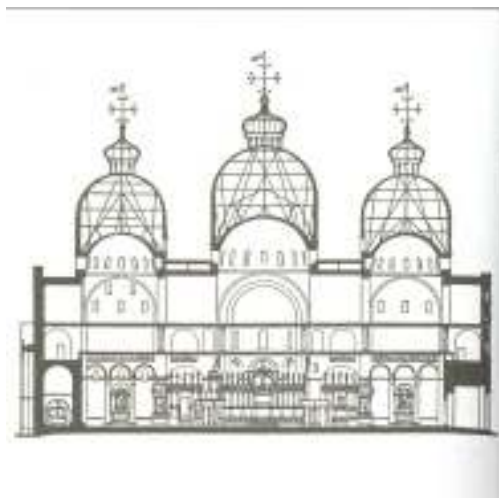
Dramma per musica

A megnevezés az opera műfaját jelöli (dráma zenén keresztül vagy zene által). A *cantare con affetto* főként itt kap teret.

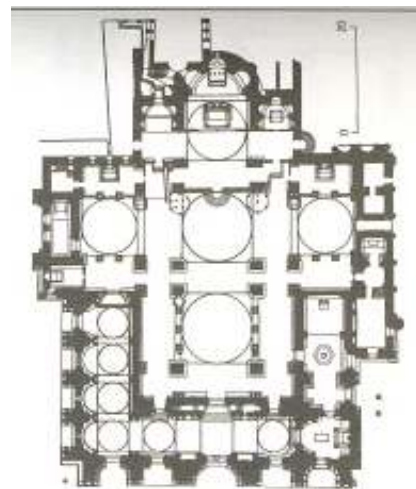
Többkórusos technika

Andrea **Gabrieli**, majd unokaöccse, Giovanni **Gabrieli** - mindketten a velencei Szent Márk-templom orgonistái - a 16.-17. század fordulóján, alakították ki ezt a technikát.

Alkalmazására a templombelső elrendezése adott ötletet és lehetőséget: görögkereszt alaprajzú, körbefutó karzatokkal.

a Szent Márk templom

a Szent Márk templom
alaprajza

A kórusok mindegyike állhatott énekesekből, de gyakran egy-egy kórust hangszerekre írt a zeneszerző, többnyire réz-, ritkábban fafúvósokra. A hangszerek önálló szerephez juttatása jelentős újítás az addigi gyakorlathoz képest, mely a hangszereket csak mint a szólamok megerősítőit használta (ha használta – *colla parte* játékmód).

A kórusok többnyire felelgetnek egymásnak, és csak a darab egyes pontjain szólal meg az összes kórus egyszerre. A zenei anyag egyszerű harmóniakból áll, ez a mindent egybemosó akusztika eredménye.

A többkórusos technikát **J. S. Bach** is alkalmazza pl. a Máté-passióban.

Basso continuo

Jelentése: folyamatos basszus: a szólóhangszert vagy -énekest basszushangszer kíséri, végig a darab folyamán. (A *basso continuo* (rövidítve: B.C.) elnevezés ezt a kísérési módot jelöli.)

A basszushangszer a leggyakrabban viola da gamba vagy fagott, ez billentyűs hangszerrel (általában csembaló, illetve egyházi művekben orgona), avagy lanttal, nagyobb szabású művek (pl. oratóriumok) esetében akár vonósokkal is kiegészül oly módon, hogy harmóniákkal töltik ki a dallam és a basszus adta vázát, de a basszus szólam hangjait is megszólaltatják.

Kontrapunktika (ellenpont)

Jelentése: hang hang elleni szerkesztés (*punctus contra punctum*).

Ez azonban csak a sokféle ellenpontosító szerkesztésmód egyike esetében jelenti valóban azt, hogy minden egyes hanggal szemben egy másik hang áll.

A kontrapunktikára inkább általánosságban jellemző az, hogy a szólamok megalkotásakor igen fontos szempont volt, hogy az adott hangokkal milyen hang(ok) áll(nak) szemben, milyen a szólamok mozgása egymáshoz viszonyítva; mindezt szigorú és csaknem mindenre kiterjedő szabályrendszer hatja át, akkor is, ha ez a szabályrendszer már az ellenpont első fénykora a reneszánsz vokálpolyfónia hanyatlásakor fogalmazódott csak meg.

Az ellenpontosító szerkesztés azonban továbbélt a barokk kor egyik legkedveltebb szerkesztésmódjában, a fűgában.

Variációs szerkesztés

Egy saját vagy már meglévő téma (utóbbi jóval gyakoribb) sok tételben, tételenként eltérő módon való feldolgozása.

A barokkra jellemző hangszeres műfaj, többnyire *b. c.* kísérettel - itt azonosak a harmóniak minden tételben, csakúgy, mint a dallamban a téma pillérhangjai, ám megszólaltatásuk módja, még a basszusé is, tételenként eltérhet. Ez esetben a szerző a teljes kíséretet kidolgozza.

Speciális fajtája a *chaconne* vagy *ciacona* és a *passacaglia*.

Mindkettő abban tér el a variációsorozattól, hogy általában nem tagolódik tételekre, hanem önmagába visszatérő körforgásszerűen ismétlődő basszus szólama, valamint a felső szólamok vezetése révén (sokszor *Doppelfrasier* alkalmazásával) egységes darabként szólal meg.

Ezt még inkább elősegíti a *passacaglia* mindig felütéssel induló kromatikus basszustémája.

Utóbbira igen jellemző, bár a *chaconne* esetében is előfordul, hogy a darab során a basszus-téma variálódik.

Koncertálás

Az adott hangszer vagy hangszercsoport énekes vagy énekesek csoportja kiemelt szerephez : szólószerephez jut az apparátus többi tagja öt / öket kíséri.

Kontrasztok és fokozás - Teraszos dinamika

Kontrasztok : hirtelen fellépő váratlan váltások.

Dinamikai kontrasztok : nem jellemző a fokozatos *crescendo* - *decrescendo*, helyette az előadók *teraszos dinamikát* alkalmaztak : a dinamika tömbszerűen tagolódott éles váltásokkal, továbbá emellett a tömbszerű tagolódás mellett egy-egy szólamon belül, a többi szólamtól függetlenül szintén gyakori volt.

Speciális fajtája az *echo* (visszhang-hatás).

A barokk zeneszerzők a lejegyzés során a legritkább esetben adtak dinamikai utasításokat (ritka kivétel pl.: Bach : Brandenburgi versenyek).

A dinamikát az előadók a kor bevett gyakorlata szerint kezelték, vagy maga a szerző komponálta meg, pl. hangszercsoport vagy regiszter váltásával.

Karakterben megnyilvánuló kontrasztok : a dramatikus műfajokra (opera, oratórium, passió) jellemzőek és a drámai történet, illetve a művek lírai részeiben (áriák) a szövegtartalmat érzékeltetik legtöbbször.

Másik alkalmazási lehetőség : amikor egyazon témán belül kétféle jellegű zenei anyag szerepel. Ez tisztán hangszeres darabokban ugyanúgy előfordul, mint vokális művekben; nagyobb egység(ek)ben gondolkodva pl. a barokk szonáta tételei is ilyen kontrasztot képeznek egymással.

Fokozás : épp a barokkra jellemző teraszos dinamika használata miatt dinamikai fokozásról - azzal a feszítőerővel, amely később a tölcsér-crescendo-ra lesz jellemző - nem beszélhetünk.

A fokozás itt harmóniai vagy ritmikai.

Előbbinek speciális és igen gyakori esete, amikor hosszantartó orgonapont fölött történik ez a fokozás, melynek csúcspontját az orgonapont elmozdulása jelenti (legtöbbször dominánsról tonikára).

További lehetőség úgy a dallami, mint a harmóniai fokozásra a szekvencia.

Bácsi Zoltán László

III. évf.